

Spiritual, Physical and Social Effects of Bowing in the Quran and Hadiths

ARTICLE INFO

Article Type

Research Article

Authors

Fatemeh Mansoori Motlagh¹

Tayebeh Akbarirad^{2*}

Maryam Haji Abdolbaghi³

How to cite this article

Fatemeh Mansoori Motlagh, Tayebeh Akbarirad, Maryam Haji Abdolbaghi, Spiritual, Physical and Social Effects of Bowing in the Quran and Hadiths, *Journal of Quran and Medicine*. 2021; 6(3): 155-162.

1. PhD student, Department of Quranic and Hadith Sciences, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Quranic and Hadith Sciences, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran (Corresponding Author).

3. Assistant Professor, Department of Quranic and Hadith Sciences, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran.

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: t.akbarirad2021@gmail.com

ABSTRACT

Ruku is considered as one of the five main pillars of prayer, so much so that in the Qur'an, instead of commanding prayer, the two main pillars of ruku and prostration have been used many times. Bowing is a bow before God and a confession of His oneness that brings the remembrance of God into the human heart and brings him closer to the ultimate goal of servitude, that is, nearness to God. In the forthcoming research that has been done in the field of Quran and hadith books, the effects of bowing have been studied descriptively-analytically including spiritual, physical and social benefits and the following items have been found: Longevity and survival of blessings, achieving comfort without enduring hardship, Creating hope and eliminating despair, effective in childbearing, causes obedience and avoidance of sin, expression of politeness, humility, submission and avoidance of arrogance, purification of the heart from jealousy, hypocritical bowing, insulting and mocking God, bowing through attaining nearness and salvation Relief from the terror of the grave and the sanctity of the body leaning on the fire, the greatness of his sins against the angels, divine pride in bowing to him, facing disasters, the good end of the rak'ah, bowing the atonement of evil and building mosques.

Keywords: Bowing, Spiritual, Physical, Social, Spiritual Effects

Article History

Received: 2021/04/23

Accepted: 2021/08/26

آثار روحی، جسمی و اجتماعی رکوع در قرآن و

احادیث

فاطمه منصوری مطلق

دانشجوی دکتری، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران.

طیبه اکبری راد*

استادیار، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

مریم حاجی عبدالباقی

استادیار، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران.

چکیده

رکوع به عنوان یکی از اصلی‌ترین پنج رکن نماز محسوب می‌شود تا جاییکه در قرآن بارها بجای امر به نماز از امر به ۲ رکن اصلی رکوع و سجود استفاده شده است. رکوع به عنوان تعظیم در برابر خداوند و اقرار به وحدانیت اوست که یاد خدا را به قلب انسان وارد نموده و او را به هدف نهایی بندگی یعنی قرب الهی نزدیک می‌گرداند. در کاوش پیش رو که در حیطه قرآن و کتب حدیثی صورت گرفته است، آثار رکوع به صورت توصیفی-تحلیلی اعم از فواید روحی، جسمی و اجتماعی بررسی گردیده و موارد زیر یافت شده است طول عمر و بقاء نعمت، دستیابی به آسایشی بدون تحمل سختی، ایجاد امید و رفع ناامیدی، مؤثر در فرزند آوری، موجب طاعت و دوری از گناه، اظهار ادب، خشوع، خضوع و دوری از تکبر، پاک شدن دل از حسد، رکوع ریاکارانه اهانت و تمسخر خداوند، رکوع از طرق نیل به قرب و رستگاری، آسودگی از وحشت قبر و حرمت جسم راکع بر آتش، ستر گناهان او در برابر فرشتگان، مباحث الهی به راکع در گاهش، مقابله با بلایا، عاقبت به خیری راکع، رکوع کفاره سینات و آبادی مساجد است.

کلیدواژه‌ها: رکوع، آثار روحی، جسمی، اجتماعی، معنوی.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۰۴

*نویسنده مسئول: t.akbarirad2021@gmail.com

مقدمه

در این نوشتار به آثار رکوع اعم از سلامت روحی، جسمی و اجتماعی انسان در قرآن و احادیث پرداخته‌ایم، محدوده این پژوهش قرآن و حدیث است که حدیث را به عنوان تبیین‌کننده قرآن در نظر گرفته‌ایم که انسان را برای رسیدن به این آثار یاری می‌نماید.

در پژوهش‌های پیشین نویسنده سجد و همچنین مؤلفه‌های معنوی، اخروی و اخلاقی رکوع مورد بررسی قرار گرفته است اینک به بررسی آثار روحی، جسمی و اخلاقی رکوع پرداخته‌ایم چراکه انسان برای انجام هرچه بهتر یک فعل عبادی ابتدا باید با مهم‌ترین اجزاء آن آشنا شود و آثار آن را دریابد تا بتواند فهم بهتر و عمیق‌تری نسبت به آن پیدا کند.

این نگارش فاقد پیشینه بوده و در مورد رکوع و آثار آن تقریباً هیچ نوشتاری به صورت مستقل نپرداخته است و تنها منابعی که ما را در دستیابی به آثار رکوع یاری می‌نمایند کتبی است که به اختصار در مورد رکوع نماز پرداخته و جستار بسیار دقیق در قرآن و کتب حدیثی و شروح آن‌هاست.

در این مقاله به آثار رکوع که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم در روح و جسم راکع و یا در خلیات اجتماعی او تأثیر دارد پرداخته‌ایم.

همه آثار رکوع از جمله طول عمر، ایجاد آسایش و ایجاد روحیه اطاعت‌پذیری و دوری از سرکشی و طغیان که همه این‌ها با محبت و عشق اهل بیت (ع) به بار مینشیند مورد بررسی قرار گرفته است.

لازم به ذکر است که انسان به واسطه رکوع مأخوذ به ادب می‌شود و در روحيات وی ایجاد خضوع و خشوع می‌کند و تکبر را از بین می‌برد خودبرتربینی معضل اجتماعی جهان بشریت محسوب می‌شود که انسان‌ها به واسطه آن ایدئولوژی اومانیسم و جهان‌بینی انسان‌گرایی را تشکیل داده و همه منافع را برای خود می‌خواهند و این موجب می‌شود که انسان با اراده خود حقوق دیگران را زیر پا گذاشته و اجتماع را به سوی هرج و مرج سوق دهد لذا بدین سبب درصددیم که ب در این نوشتار تمامی آثار روحی، جسمی و اجتماعی رکوع را مورد شناسایی قرار دهیم.

اهمیت رکوع

در ابتدای این نوشتار به اهمیت رکوع می‌پردازیم امر به رکوع در قرآن نشان‌دهنده جایگاه ویژه‌ی این رکن از ارکان نماز را تبیین می‌نماید و اَقِمْوُ الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّكْعِینَ (۱) در تبیین اهمیت رکوع در احادیث آمده است: «إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ الرُّكُوعَ وَ السُّجُودَ» (۲) زراره از یکی از دو صادقین (ع) نقل کرده که فرمودند: به راستی که خداوند رکوع و سجود را فریضه و واجب ساخته است.

(۳)

در بسیاری از منابع حدیثی موضوع رکوع مورد بررسی قرار گرفته است از آن جمله رسول خدا (ص) فرموده‌اند: لَأَصَلَّاهُ لِمَنْ لَأَنْتُمْ رُكُوعًا وَسُجُودًا. (۴) بدین معنا که نمازی که رکوع و سجودش تمام نباشد نماز نیست. در این باره نیز امام علی (ع) می‌فرمایند: نِعْمَ الْعِبَادَةُ السُّجُودُ وَالرُّكُوعُ (۵) بهترین عبادات رکوع و سجود است. (۶) در این بیان حضرت علی (ع) رکوع و سجود را در قله عبادات قرار داده و مؤمنین را بدان ترغیب می‌نماید.

ابی‌عبدالله (ع) فرمود: هر کس وضوی کامل و صحیح بگیرد و سپس نماز بگذارد و رکوع و سجود آن را تمام و کامل به جا بیاورد و سپس حمد و ثنای خدا کند و بر پیامبر صلوات بفرستد و سپس حاجت خود را از خدا بخواهد، خیر را در محل آن جستجو کرده و کسیکه خیر را در محل آن جستجو کند، ناامید نمی‌شود.

۴- مؤثر در فرزند آوری

همچنین یکی از مشکلاتی که معمولاً زوج‌های جوان از آن رنج می‌برند نداشتن فرزند است، طبیعی است این مطلب هیچ منافاتی با مراجعه به دکتران متخصص ندارد چرا که در دین اسلام ابتدا امر به مراجعه به پزشکان شده است و در کنار آن راه‌های معنوی و دعاهای خاصی را به بندگان برای این مهم معرفی می‌نماید. لذا در بسیاری از روایات رکوع و طولانی نمودن آن مؤثر در برآورده شدن حاجت و طلب خیر (۱۳) و درخواست فرزند بیان شده است؛ که در این نوشتار به موردی از آن‌ها بسنده می‌کنیم.

اباعبدالله (ع) قَالَ: مَنْ أَرَادَ أَنْ يُحْبَلَ لَهُ، فَلْيُصِلْ رُكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ يُطِيلُ فِيهِمَا الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ، ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمَا سَأَلَكَ بِهِ زَكَرِيَّا، يَا رَبِّ لَاتَدْرِنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ؛ اللَّهُمَّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ؛ اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ اسْتَحْلَلْتُهَا، وَفِي أَمَانَتِكَ أَخَذْتُهَا، فَإِنْ قَضَيْتَ فِي رَحِمِهَا وَكَلْدًا، فَاجْعَلْهُ غَلَامًا مُبَارَكًا زَكِيًّا، وَلَا تَجْعَلْ لِلشَّيْطَانِ فِيهِ شِرْكًَا وَلَا نَصِيبًا. (۱۴)

اباعبدالله (ع): اگر از خدا فرزند می‌خواهی وضوی کاملی بگیر و دو رکعت نماز بخوان و بعد از آن به سجده رو و ۷۱ بار بگو: (استغفرالله) بعد با همسرت آمیزش کن و بگو: خداوند فرزندی به من ده که نام پیغمبر تو محمد (ص) را بر وی نهی، خداوند به او فرزندی خواهد داد... (۱۵)

۵- موجب طاعت و دوری از گناه

رکوع دعای بدون زبانی است که موجب طاعت و دوری از گناهان می‌گردد. انسان‌هایی که در طول زندگی خود معمولاً دچار مشکلات اجتماعی می‌گردن افرادی هستند که در پذیرش حرف حق و اطاعت پذیری دچار مشکل هستند.

جعفر بن محمد (ع): اتَّقُوا اللَّهَ، وَ أَحْسِنُوا الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ، وَ كُونُوا أَطْوَعَ عِبَادِ اللَّهِ، فَإِنَّكُمْ لَنْ تَنَالُوا وَلَا تَنَالِنَا إِلَّا بِالْوَرَعِ. (۱۶)

امام صادق (ع) که می‌فرماید: أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلِأَنفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ تقوی پیشه کنید و رکوع و سجود را به خوبی انجام دهید و بدین واسطه مطیع‌ترین و فرمان برترین بندگان خدا باشید. (۱۷)

أَبَاعَبْدِ اللَّهِ (ع) يَقُولُ عَلَيْكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ... كُونُوا دُعَاءَ إِلَى أَنْفُسِكُمْ بِهِ غَيْرِ أَلْسِنَتِكُمْ بِهِ طَوْلِ الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا أَطَالَ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ هَتَفَ إبْلِيسُ مِنْ خَلْفِهِ وَقَالَ يَا بُولَيْتَانَا أَطَاعُوا وَعَصَيْتُ وَ سَجَدُوا وَ آيْتُ. (۱۸)

اباعبدالله (ع) می‌فرمود: بر تو باد به تقوای خدا و... اینکه مردم را با غیر زبان به مذهب خود دعوت کنید و بر شما باد به طول دادن رکوع و سجود، به خاطر اینکه یکی از شما رکوع و سجود را طول دهد، شیطان از پشت سرش بانگ زند و بگوید: ای‌وای، که این

تأکید اسلام در انجام عبادات و رکوع تاجایی است که تبیین می‌نمایند که دینی که رکوع و سجود در آن نباشد خیری در آن نیست. در حقیقت خوبی و خیر در دین و باطن آن را رکوع و سجود می‌دانند. رسول خدا (ص) می‌فرماید: إِنَّهُ لَأَخْبِرُ فِي دِينِ لَأَرْكُوعَ فِيهِ وَ لَأَسُّجُودَ. (۷)

آثار روحی، جسمی و اجتماعی رکوع عبارت‌اند از:

۱- موجب طول عمر و بقاء نعمت

از آثار بسیار مهمی که رکوع دارد این است که موجب طول عمر و بقاء نعمت می‌گردد.

اباعبدالله (ع) يَقُولُ ثَلَاثُ إِذَا تَعَلَّمَهُنَّ الرَّجُلُ كَانَتْ زِيَادَةً فِي عُمرِهِ وَ بَقَاءً لِلنَّعْمَةِ عَلَيْهِ فَقُلْتُ وَ مَا هُنَّ قَالَ تَطْوِيلُهُ فِي رُكُوعِهِ وَ سُجُودِهِ فِي صَلَاتِهِ وَ... (۸)

اباعبدالله (ع) گفت: اگر بنده مؤمن سه خصلت را رعایت کند، باعث طول عمر و بقای نعمت او خواهد بود. من پرسیدم: آن سه خصلت کدام است؟ اباعبدالله گفت: طول دادن رکوع و سجده نماز و... (۹) یکی از دغدغه‌ها و آرزوهای بشر همیشه یافتن راهی برای بقاء و طول عمر زیادت بوده است یکی از راه‌های به دست آوردن این مهم در دین اسلام انجام مکرر و مستمر و طولانی رکوع است.

۲- دستیابی به آسایش بدون تحمل سختی

همچنین انسان با تمام سختی‌هایی که در زندگی به خود تحمیل می‌کند اعم از کار، تلاش، تحصیل و ... برای فراهم نمودن یک زندگی آرام و داشتن آسایش در زندگی است رکوع یکی از فضایی است که اسلام آن را موجب راحتی و آسایش و مانع تعب و سختی می‌داند. لذا در احادیث به این مهم اشاره کرده است:

أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ: إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَرُكَّعَ... ثُمَّ ارْكُعْ وَ قُلِ اللَّهُمَّ لَكَ رُكْعَتٌ... لَأَمْسُكُنَّكَ وَ لَأَمْسُكُنَّكَ فِي حَدِيثِ الرُّكُوعِ «غیر مستکبر و لامستحسر» آئی لا أجد فی الرُّكُوعِ تعبًا وَ لا كَلَالًا وَ لا مَشَقَّةً بَلْ أجد راحةً وَ لذآةً. (۱۰)

امام محمدباقر (ع): در دعای حالت رکوع واقع است به غیر... استحقاق و الاستحسار که همان تعب و مشقت است و مراد از آن این است که من از رکوع کردن تعبی و کلالی و مشقتی نمی‌یابم بلکه آنچه می‌یابم و می‌بینم همه لذت است و راحت. (۱۱)

۳- ایجاد امید و رفع ناامیدی

یکی از مشکلات روحی که بشر بدان دچار است و آثار بسیار بدی در جامعه از جمله افسردگی‌ها، خودکشی‌ها و بسیاری از این قبیل معضلات را به دنبال می‌آورد از ناامیدی نشئت می‌گیرد در روایات بسیار آمده است که ناامیدی از رحمت الهی جزء گناهان کبیره است و همچنین در آثار رکوع و نماز امید دادن به برآورده شدن حاجات و طلب خیر در نمازی است که رکوع آن به بهترین و کامل‌ترین آن صورت پذیرد.

أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ: مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الوُضُوءِ، ثُمَّ صَلَّى رُكْعَتَيْنِ فَأَتَمَّ رُكُوعَهُمَا وَ سُجُودَهُمَا ثُمَّ سَلَّمَ وَ أَتَى عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ص ثُمَّ سَأَلَ حَاجَتَهُ فَقَدْ طَلَبَ فِي مَطَانِهِ وَ مَنْ طَلَبَ الْخَيْرَ فِي مَطَانِهِ لَمْ يَخِبْ. (۱۲)

اطاعت کرد و من نافرمانی و این سجده کرد و من سرپیچی کردم. (۱۹-۲۰)

۶- اظهار ادب، خشوع، خضوع و دوری از تکبر

...در رکوع شخص راکع خم می‌شود، به حدی که در حال متوسط قیام و سجده قرار می‌گیرد، مانند تجلیل و تعظیم و اظهار ادبی که عرفا در مقابل اشخاص بزرگ معمول و مرسوم است، ولی در سجده به‌طور کلی و تا آخرین حد اظهار خضوع و خشوع و بندگی کرده... (۲۱)

آری یکی از معارف و حقایقی که موجب سعادت و خوشبختی و موفقیت انسان است معرفت پیدا کردن به حقیقت نفس از لحاظ خضوع و خشوع و فروتنی ذاتی او می‌باشد که انسان را به حقیقت بندگی و عبودیت آشنا کرده و صفات خودبینی و خودستایی و غرور را از قلب خارج می‌کند؛ و این معرفت یا با تفکر درباره امور و قوای محدود و ضعیف خود و با اقامه براهین حاصل می‌شود و یا با شهود مقام خود در مقابل شهود عظمت و جلال حق و البته در طریق دوم صد درصد حالت یقین و حق‌الیقین برای قلب انسان صورت گرفته و جای شک و تردیدی باقی نمی‌ماند؛ و چون این شهود برای سالک و مؤمن حقیقی پیدا شد؛ در همه حالات خود اعم از حرکت، سکون، در حال انفراد و اجتماع راکع است به حقیقت رکوع، اگرچه صورت رکوع به عمل نیامده باشد. (۲۲)

پس یکی از عللی که خداوند نماز را که همان رکوع و سجود است واجب نموده است برای دوری از کبر و غرور و خضوع و خشوع در برابر الهی است و بدین جهت است که در نماز میت رکوع و سجود لحاظ نشده است چراکه هدفی جز استغفار برای میت نیست و این نماز برای تواضع و خضوع و خشوع نیست.

«ففرض الله ... الصلاة تنزيها من الكبر» للركوع و السجود بكمكارم بدنه على الأرض... (۲۳)

واضح أيضاً إلا أن فيه نوع ارتياب من حيث التعليل؛ لأن أوله يقتضي الاختصاص بصلاة الركوع و السجود و آخره يفيد زيادة الخشوع. ثم التعليل بأن تغرب بين قرني شيطان ربما يفيد الاختصاص بالسجود؛ لورود بعض الأخبار في أن الشيطان يقول لقومه: إن الناس يسجدون لي و قد يلحق به الركوع؛ و يمكن أن يقال في التوجيه: إن نفي كون صلاة الجنازة ذات ركوع و سجود يستلزم نفي الخشوع حيث إنّه من لوازم ذات الركوع و السجود و ذكر الخشوع للتصريح به و على كل حال يستفاد من الخبر عدم اعتبار الخشوع على أن. (۲۴)

فَإِنْ قَالَ فَلِمَ جُعِلَ التَّسْبِيحُ وَ الرَّكُوعُ وَ السُّجُودُ قَبْلَ لِعَلِّ مِنْهَا أَنْ يَكُونَ الْعَبْدُ مَعَ خُضُوعِهِ وَ خُشُوعِهِ وَ تَعَبُّدِهِ وَ تَوَرُّعِهِ وَ اسْتِكَانَتِهِ وَ تَذَلُّلِهِ وَ تَوَاضُعِهِ وَ تَقَرُّبِهِ إِلَى رَبِّهِ مُقَدَّسًا لَهُ مُمَجِّدًا مُسَبِّحًا مُعْظَمًا شَاكِرًا لِخَالِقِهِ وَ رَازِقِهِ وَ لِيَسْتَعْمِلَ التَّسْبِيحَ وَ التَّحْمِيدَ كَمَا اسْتَعْمَلَ التَّكْبِيرَ وَ التَّهْلِيلَ وَ لِيَسْغَلَ قَلْبَهُ وَ ذَهَنَهُ بِذِكْرِ اللَّهِ وَ لَمْ يَذْهَبْ بِهِ الْفِكْرُ وَ الْأَمَانِيُّ غَيْرَ اللَّهِ فَإِنْ قَالَ فَلِمَ جُعِلَ أَصْلُ الصَّلَاةِ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ... (۲۵)

اگر سائل بگوید: چرا در نماز تسبیح و رکوع و سجود قرار داده شده؟ در جواب گفته می‌شود: برای علت‌های متعددی، از جمله آنکه: بنده علاوه بر خضوع و خشوع و تعبد و تورع و تذلل و خاکساری و تقریب به باری تعالی او را تقدیس و تمجید نموده، تسبیحش کرده و مراسم بزرگداشت بجا آورده، خالق را شکر و از رازق تشکر کند

و نیز به خاطر آن که عبد همان‌طوری که تکبیر و تهلیل را به‌کاربرده تسبیح و تحمید را نیز استعمال نماید و همچنین جهت دیگرش آن است که قلب و ذهن بنده به ذکر خدا مشغول شده و به غیرش متوجه نگردد. (۲۶)

۷- پاک شدن دل از حسد

یکی از مشکلاتی که انسان در زندگی با آن مواجه است و به خاطر آن دچار گناهان و اشتباهات عدیده از جمله قتل، دزدی و... می‌شود که در امتداد آن مشکلات روحی را خواهد داشت، این است که فرد حسادت افرادی را دارد که خداوند متعال به ایشان نعماتی را داده است که شامل حال او نشده است.

لذا خداوند متعال برای پاک‌سازی دل از حسد و این رذایل اخلاقی انسان را امر به رکوع می‌کند.

امام علی (ع): کسیکه در طول شب هماره در حال رکوع و سجود و ذکر خدا و به نماز و قرائت قرآن مشغول باشد، برای او (در نامه اعمالش) به اندازه‌ای حسنه و پاداش می‌نویسند که کمترین آن این است که همانند روزی که از مادر زاده شده است از (آلودگی) گناهانش، پاک می‌شود؛ و به شماره تمام حسنات الهی، درجات قرب و منزلتش افزونی گیرد و قبرش نورانی شود، دلش را از آلودگی‌های ناشی از حسد پاک و پاکیزه گردد و از عذاب قبر ایمنش کند. (۲۷)

۸- رکوع ریاکارانه اهانت و تمسخر خداوند

این حدیث انسان را با زشتی ریا در اعمال آشنا می‌کند و فرد را مجبور می‌کند که با اندکی تأمل در رکوع انسان را برای دوری از ریا و دورویی و آثار روحی جبران‌ناپذیر این رذیله بیندیشد.

قال النبی (ص): الأولی أن یرائی بفعل ما فی ترکه نقصان العبادة کالذی غرضه أن یخفف الركوع و السجود و لا یطول القراءة فإذا رآه الناس أحسن الركوع و ترک الائتفات و تمم القعود بین السجدين و قد قال ابن مسعود من فعل ذلك فهو استهانة يستهين بها ربه. (۲۸)

رسول خدا (ص) می‌فرماید: کسیکه رکوع و سجودش را کوتاه بجا می‌آورد ولی هنگامی که در مرآی مردم است آن را طولانی بجای می‌آورد مانند کسی است که در حقیقت برای دیگران رکوع می‌کند و در ظاهر در برابر خداوند قرار دارد بدین جهت این عمل او موجب تمسخر می‌شود. در حقیقت رکوع باید گفت که اثر معنوی رکوع طولانی احترام به خداوند و بزرگ داشتن عظمت اوست و این بزرگداشت باعث رضایت الهی و برکات آن در زندگی سالم می‌گردد اما زمانی که فعل عبادی نتیجه عکس داشت قطعاً آثار معنوی آن نیز زایل خواهد شد چراکه با تمسخر الهی انسان از معنویات و توجه الهی دور خواهد ماند.

۹- رکوع موجب قرب و نیل به رستگاری

امام علی (ع): لَا يَقْرَبُ مِنَ اللَّهِ إِلَّا كَثْرَةُ السُّجُودِ وَ الرَّكُوعِ. (۲۹-۳۰)

از آثار معنوی رکوع می‌توان به این اشاره کرد که رکوع انسان را به خداوند نزدیک می‌گرداند در حقیقت به‌جز کثرت سجود و رکوع چیز دیگری انسان را به خداوند نزدیک نمی‌گرداند مراد نزدیکی معنوی و رفعت و بلندی مرتبه در درگاه او است. (۳۱)

هرگاه آن بنده مشتغل شود به فعل معصیتی، حضرت عزت پرده بر روی آن مثال کشد تا آنکه ملائکه را اطلاع بر آن فعل قبیحی که از آن مؤمن صدور می‌یابد حاصل نشود. (۳۹)

۱۲- مباحثات و هبه الهی به راکع در گاهش امام هادی (ع) فرمود: خداوند به موسی گفت: ای موسی، هر وقت کسی برای عبادت من به رکوع و سجده می‌رود، به ملائکه‌ام فخر می‌کنم. پس کسیکه من به وسیله او به ملائکه خود مباحثات کنم، او را گرفتار عذاب نمی‌کنم. (۴۰)

در اخبار حضرت داود ع وارد است که خداوند به او فرمود: ای داود من دوست کسی هستم که او نیز مرا دوست داشته باشد... همین که شب فرامی‌رسد... هر دوستی با محبوب موردعلاقه خود خلوت می‌نماید آنگاه آنان رو به من می‌ایستند و با کلام من با من مناجات می‌کنند... این را در حال نشسته و ایستاده و در حال رکوع و سجود انجام می‌دهند... کمترین چیزی که به آن‌ها عطا می‌کنم سه چیز است: ۱- قدری از نور خودم را در دل آنان می‌اندازم که در پرتو آن از من خیر می‌دهند. ۲- روی به سوی ایشان می‌کنم و کسی را که من رو به او می‌کنم هیچ کس نمی‌داند که چه می‌خواهم به او عطا کنم... (۴۱)

۱۳- مقابله با بلایا امام الصادق (ع) قال: مقابله البلاء بالشکر فی رکوعه و سجوده. (۴۲) برای مقابله با بلایا در رکوع و سجده، شکر بجای آورید تا از بلایا ایمن شوید.

انسان در طول زندگی همیشه برای در امان ماندن از انواع بلاهای ارضی، سمائی و انسی به دنبال راه‌حلی است که معمولاً به انواع بیمه‌های آتش‌سوزی، درمانی و... روی می‌آورد. انسان را در امان نگه دارد لذا اثر رکوع مانند سپری است در برابر بلایا و یک نوع بیمه همه‌جانبه است که خداوند آن را تضمین به حدیث معصومین نموده است.

۱۴- عاقبت به‌خیری راکع انسان همیشه از نهایت و عاقبت خود می‌هراسد و نمی‌داند که در نهایت چه خواهد شد و این یکی از دغدغه‌های بسیار مهم افراد هدفمند در زندگی است.

رکوع یکی از اعمال عبادی است که خداوند آن را راهی برای رفع این دغدغه قرار داده است و اطمینان داده است که با این عمل انسان به عاقبت به‌خیری نیل خواهد نمود.

انسان رسول الله (ص): فَإِذَا رَكَعَ قَالَ اللَّهُ لِمَلَائِكَتِهِ: يَا مَلَائِكَتِي! أَمَا تَرَوْنَهُ كَيْفَ تَوَاضَعُ لِجَلَالِ عَظَمَتِي أَشْهَدُكُمْ لَأَعْظَمَنَّهُ فِي دَارِ كِبْرِيَائِي وَ جَلَالِي. فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَمَا تَرَوْنَهُ يَا مَلَائِكَتِي كَيْفَ يَقُولُ: أَتَرْفَعُ عَلَى أَعْدَائِكَ كَمَا اتَّوَضَعُ لِأَوْلِيَائِكَ، وَ أَنْتَصِبُ لِيخْدَمَتِكَ أَشْهَدُكُمْ يَا مَلَائِكَتِي لِأَجْعَلَ جَمِيلَ الْعَاقِبَةِ. (۴۳)

وقتی رکوع می‌کند: خطاب می‌کند ای ملائکه ببینید این بنده من چگونه مرا تعظیم نمود من نیز به او عظمت در بهشت می‌بخشم وقتی سر از رکوع برداشت: می‌فرماید ای ملائکه ببینید بنده من با این عملش می‌گوید خداوند در برابر دشمنان باشد اعتلا می‌ایستم

انسان در طول زندگی همیشه نیازمند به یک حامی بزرگ داشته است و هیچ چیزی جز نزدیکی به خداوند با عظمت و بلندمرتبه انسان را آرام نمی‌کند. چراکه همه عالم درید قدرت اوست. خداوند می‌فرماید: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَ اسْجُدُوا وَ اعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَ افْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (۳۲) ای کسانی‌که ایمان آورده‌اید رکوع و سجده کنید و پروردگارتان را عبادت کنید و نیکوئی را انجام دهید، باشد که رستگار گردید. (۳۳)

۱۰- آسودگی از وحشت قبر و حرمت جسم راکع بر آتش یکی از ترس‌های انسان که منجر به مشکلات روحی و ترس از مرگ می‌گردد این است که فطرت پاک انسان می‌داند که گناهانش وی را مستحق عذاب خواهد نمود و از ابتدای مرگ و شب اول قبر اعمال او گریبان گیر آسایش اخروی او خواهد بود. این حدیث و توجه به آثار رکوع انسان را در رفع این تفکرات که ذهن هر فردی را مشغول خود خواهد کرد آزاد می‌نماید.

آنچه روح و جسم او را آرام می‌کند وعده‌های خداوند به اعمالی است که موجب حفظ او از آتش جهنم می‌گردد. أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: مَنْ آمَنَ رُكُوعَهُ لَمْ تَدْخُلْهُ وَحْشَةُ فِي الْقَبْرِ. (۳۴) هر کس رکوع خود را درست بجای آورد وحشت قبر بدو راه نیابد و آسوده‌خاطر باشد و اندوه و دل‌تنگی نیابد. (۳۵)

أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ. یعنی: بر پای دار نماز را در وقت زوال تا نیمه از شب و این آن ساعتی است که در روز قیامت جهنم را در آن وقت می‌آورند پس هر آن مؤمنی که در این وقت به سجود و رکوع و قیام مشغول باشد حرام گرداند خدای تعالی جسد او را بر آتش دوزخ. (۳۶-۳۷)

۱۱- ستر گناهان او در برابر فرشتگان خداوند زمانی که بنده‌اش به رکوع می‌رود به او در برابر فرشتگان افتخار می‌کند و فرشتگان برای این بنده صلوات می‌فرستند و از درگاه الهی برای گناهانش طلب استغفار می‌کنند این در حالی است که خداوند گناه مؤمن راکع را در برابر فرشتگان می‌پوشاند و ساتر است و این نشان‌دهنده علاقه خداوند به بنده راکع اوست. انسان همیشه از فاش شدن گناهان و افعال زشتش نزد دیگران واهمه داشته است این اثر رکوع موجب آرامش روحی و آسایش جسمی او و کسب اثرات معنوی رکوع می‌گردد. انسان را مشتاق می‌گرداند تا رکوعی درخور عظمت الهی بجای آورد و گناهان کمتری را مرتکب شود و محبت الهی را کسب نماید.

عَنِ الصَّادِقِ (ع): مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَ لَهُ مِثَالُ فِي الْعَرْشِ فَإِذَا اشْتَعَلَ بِالرُّكُوعِ وَ السُّجُودِ وَ نَحْوِهِمَا فَعَلَ مِثْلَهُ مِثْلَ فَعَلِهِ فَعِنْدَ ذَلِكَ تَرَاهُ الْمَلَائِكَةَ فَيُصَلُّونَ وَ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ وَ إِذَا اشْتَعَلَ الْعَبْدُ بِمَعْصِيَتِهِ أَرْخَى اللَّهُ عَلَى مِثْلِهِ سِتْرًا لئَلَّا تَطَّلِعَ الْمَلَائِكَةُ عَلَيْهَا. (۳۸)

امام صادق (ع) فرموده‌اند: هیچ مؤمنی نیست که او را مثالی در زیر عرش نباشد که هرگاه آن مؤمن اشتغال نماید به رکوع و سجود و غیر ذلک از عبادات دیگر، آن مثال نیز مشغول به آن فعل شود که آن مؤمن می‌کند، پس چون ملائکه آن مثال را مشغول به آن فعل می‌بینند آن مؤمن را دعا می‌کنند و از برای او استغفار می‌نمایند و

reward of deeds, Sarwar Publications - Qom. (Vol. 1, p. 54)

4- Ibn Ash'ath, Muhammad ibn Muhammad, Bitā: Al-Ja'fariyat (Ash'athiyat), Tehran, Al-Ninawa Al-Hadith Library. (P. 36)

5- Mr. Jamal Khansari, Mohammad Ibn Hussein, 1987: Description of Mr. Jamaluddin Khansari on Gharr al-Hakam and Darr al-Kalam, University of Tehran-Tehran. (Vol. 7, p. 229)

6- Laithi Wasiti, Ali Ibn Muhammad, Eyes of Judgment and Preachers (Laithi), 1997: Dar al-Hadith - Qom. (P. 493)

7- Tusi, Muhammad bin Al-Hassan, 1414 AH: Al-Amali (for Tusi), Dar al-Thaqafa - Qom (p. 504)

8- Sheikh Baha'i, Muhammad ibn Husayn, 1405 AH: The key to prosperity in the action of the day and night from the duties and mustahabs (I-Al-Qadima), published by Dar Al-Azwa-Beirut (P. 174)

9- Klini, Mohammad Ibn Yaqub, 1984: Selected Enough, Scientific and Cultural Publishing Center - Tehran. (Vol. 3, p. 111)

10 Shaykh Har Ameli, Muhammad ibn Hassan, 1409 AH: Explanation of Shiite means to study Sharia issues, Al-Bayt (AS) Foundation - Qom. (Vol. 6, p. 297)

11- Sheikh Baha'i, Mohammad Ibn Hussein, 2005: Minhaj Al-Najah in the translation of Muftah Al-Falah, Wisdom - Tehran. (P. 100)

12- Majlisi, Mohammad Baqir bin Mohammad Taqi, 1985: Baharalanvar - translation volumes 67 and 68 / translated by Mousavi Hamedani, Vali-Asr Mosque Library - Tehran. (Vol. 90, p. 314)

13- Barqi, Ahmad Ibn Muhammad Ibn Khalid, 1371 AH: Al-Mahasin, Islamic Library - Qom. (Vol. 6, p. 52)

14- Barqi, Ahmad Ibn Muhammad Ibn Khalid, 1371 AH: Al-Mahasin, Islamic Library - Qom. (Vol. 6, p. 52)

همان گونه که مقابل اولیای تو تواضع می‌کنم و برای خدمت به تو سراپا ایستاده‌ام پس من نیز او را عاقبت به‌خیر خواهم کرد.

۱۵- رکوع کفاره سیئات
رَسُولُ اللَّهِ (ص) قَالَ: أَمْرُكُمْ بِالْوَرَعِ وَاللَّجْنَةِ وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ وَصِدْقِ الْحَدِيثِ وَطُولِ السُّجُودِ وَالرُّكُوعِ وَالتَّهَجُّدِ بِاللَّيْلِ وَإِطْعَامِ الطَّعَامِ وَإِفْشَاءِ السَّلَامِ. (۴۴) آن سه چیز که کفاره سیئات است برملا ساختن سلام و اطعام طعام و گذراندن بخشی از شب بهنگام خفتن مردم به رکوع و سجود و قیام است. (۴۵)

یکی از مسائلی که انسان گناهکار به‌صورت روحی با آن درگیر است آن است که آیا خداوند گناهان گذشته او را خواهد بخشید و یا اینکه برای این گناهان مورد عقاب الهی قرار خواهد گرفت...

۱۶- آبادی مساجد
یکی از آثار اجتماعی رکوع انجام دادن این عمل در مسجد است این مهم باعث می‌گردد که انسان بتواند به آبادی مهم‌ترین مرکز اجتماع مسلمین که خود منشأ بسیاری از خیرات و برکات و تجمیع نیروی جوان در این مکان است داشته باشد.

مساجد بر عهده کسانی است که به خدا و روز قیامت ایمان دارند. مشرکان می‌پنداشته‌اند که آبادی مسجد یعنی ساختمان آن و رفت‌و‌رو و آراستن و گچ کاری و امثال آن است و خداوند بیان فرموده است که آبادی مساجد نخست به ایمان آوردن به خداوند و سپس به فراوانی رکوع و سجود و اطاعت و عبادت است. (۴۶)

نتیجه‌گیری:

در این نوشتار آثار رکوع به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین ارکان نماز پرداخته‌ایم، تحقیقی که جای در بین تحقیقات پیرامون نماز لازم بود در واقع با بررسی رکوع انسان به آثار نماز نیز پی می‌برد.

انسان به‌واسطه رکوع کامل نمازش مورد پذیرش واقع می‌گردد و پس از انجام تمام آن آثارش تجلی می‌یابد و انسان به‌تمامی آثار آن دست می‌یابد.

انسان زمانی که رکوع را به‌صورت جامع، تام و کامل انجام دهد تمامی آثار روحی، جسمی و اجتماعی آن در انسان تجلی می‌یابد این آثار انسان را به یک بنده مطیع مبدل می‌کند لذا چنین فردی که به این آثار مزین می‌شود کمتر دچار بیماری‌های روحی، جسمی و اجتماعی می‌شود بدین جهت که خود را غرق در نعمات الهی و رضوان الهی می‌بیند که این مهم، همان هدف هر انسان سعادت‌مندی در زندگی است.

References

- 1- The Holy Quran (Baqarah / 43).
- 2- Klini, Mohammad Ibn Yaqub, 1984: Selected Enough, Tehran, Scientific and Cultural Publishing Center. (Vol. 3, p. 347)
- 3- Ibn Babawiyah, Muhammad ibn Ali, 2002, Reward of their virtues and punishment of sins / Translation of the

- 26- Ibn Babawiyah, Muhammad ibn Ali, Causes of Sharia, 1385: 2 volumes, Davari Bookstore - Qom. (Vol. 1, p. 829)
- 27- Qazaei, Mohammad Ibn Salameh, 1982: Persian commentary on Shahab al-Akhbar (short words of the Prophet Khatam (PBUH)), 1 volume, Scientific and Cultural Publishing Center, Tehran (pp. 165-166)
- 28- Majlisi, Mohammad Baqir bin Mohammad Taqi, 1985: Baharalanvar - translation volumes 67 and 68 / translated by Mousavi Hamedani, 2 volumes, Vali-Asr Mosque Library - Tehran. (Vol. 69, p. 272)
- 29- Laithi Wasiti, Ali ibn Muhammad, Ayoun al-Hakam wa al-Mawa'iz (Laithi), 1 volume, Dar al-Hadith, Qom, first edition, 1997.
- 30- Tamimi Amadi, Abdul Wahed bin Muhammad, 1410 AH: Gharr al-Hakam wa Darr al-Kalam (collection of words and the ruling of Imam Ali (AS)), 1 volume, Dar al-Kitab al-Islami - Qom
- 31- Mr. Jamal Khansari, Mohammad Ibn Hussein, 1987: Commentary of Mr. Jamaluddin Khansari on Gharr al-Hakam and Darr al-Kalam, 7 volumes, University of Tehran-Tehran. (Vol. 6, p. 428)
- 32- The Holy Quran (Surah Hajj / verse 77)
- 33- Sheikh Har Ameli, Mohammad Ibn Hassan, 1985: Jihad al-Nafs and Shiite means / translation of authenticity, 1 volume, Nas Publications - Tehran. (P. 11)
- 34- Klini, Mohammad Ibn Yaqub, 1984: Selected Enough, 3 volumes, Scientific and Cultural Publishing Center - Tehran. (Vol. 3, p. 321)
- 35- Qazaei, Mohammad Ibn Salameh, 1982: Persian explanation of Shahab al-Akhbar (short words of the Prophet Khatam (PBUH)), 1 volume, Scientific and Cultural Publishing Center, Tehran. (Vol. 1, p. 217)
- 36- Sheikh Baha'i, Mohammad Ibn Hussein, 2005: Minhaj Al-Najah in the translation of Muftah Al-Falah, 1 volume, Hekmat - Tehran. (P. 232)
- 15- Tabarsi, Hassan Ibn Fadl, 1986: Makarem al-Akhlaq / translated by Mirbagheri, Tehran. (Vol. 2, p. 156)
- 16- Majlisi, Mohammad Baqir bin Mohammad Taqi, 1985: Baharalanvar - translation volumes 67 and 68 / translated by Mousavi Hamedani, Vali-Asr Mosque Library - Tehran (vol. 68, p. 187)
- 17- Majlisi, Mohammad Taqi Ibn Maghsoud Ali, 1414 AH: Lavame Sahebqarani known as Sharh Faqih, Ismailian Institute - Qom. (Vol. 2, p. 196)
- 18- Barqi, Ahmad Ibn Muhammad Ibn Khalid, 1371 AH: Al-Mahasin, Islamic Library - Qom. (Vol. 1, p. 18)
- 19- Klini, Mohammad Ibn Ya'qub, 1369: Usul al-Kafi / translated by Mustafawi, 4 volumes, Islamic Theological Bookstore - Tehran. (Vol. 3, p. 123)
- 20- Sheikh Har Ameli, Mohammad Ibn Hassan, 1985: Jihad al-Nafs and Shiite means / Translation of authenticity, Nas Publications - Tehran. (P. 109)
- 21- Shahid Thani, Zeinat al-Din bin Ali, 1998: Explanation of the light of Sharia / translated by Abdul Razzaq Gilani, Payam-e-Haq, Tehran. (P. 120)
- 22- Shahid Thani, Zayn al-Din bin Ali, 2001: Calming the hearts of the bereaved (translated by Muskan al-Fuad), Ruh-Qom. (Pp. 61-67)
- 23- Majlisi, Mohammad Taqi Ibn Maqsud Ali, 1406 AH: Al-Muttaqin shrine in the explanation of the presence of the jurispudent (I-Al-Qadima), 14 volumes, Islamic Cultural Institute of Kushanbour-Qom. (Vol. 9, p. 278)
- 24- Mohammad Ibn Hassan Ibn Shahid Thani, 1419 AH: Istiqsa 'Al-Aitbarfi Sharh Al-Istibsar, 7 volumes, Al-Bayt Foundation (AS) - Qom.
- 25- Ibn Baboyeh, Mohammad Ibn Ali, 2001: Causes of Sharia / Tehrani Mental Translation, 2 volumes, Mo'menin Publications - Iran; Qom. (Vol. 1, pp. 260-261)

- 37- Fatal Neyshabouri, Mohammad Ibn Ahmad, 1987: *Roza al-Waezin* / translated by Mahdavi Damghani, 1 volume, Ney Publishing - Tehran. (P. 57)
- 38- Sheikh Baha'i, Muhammad ibn Husayn, 1405 AH: *The key to prosperity in the action of the day and the night of the duties and mustahabs (I-Al-Qadima)*, 1 volume, published by Dar Al-Azwa - Beirut. (P. 201)
- 39- Sheikh Baha'i, Mohammad Ibn Hussein, 2005: *Minhaj Al-Najah in the translation of Muftah Al-Falah*, 1 volume, Hekmat - Tehran. (P. 256)
- 40- Sheikh Har Ameli, Mohammad Ibn Hassan, 2001: *Al-Jawahir al-Sunnah in the Holy Hadiths (General Hadith of the Holy)*, 1 volume, Dehghan Publications, Tehran (p. 113)
- 41- Shahid Thani, Zayn al-Din bin Ali, 2001: *Calming the hearts of the bereaved* (translated by Muskan al-Fuad), 1 volume, Ruh-Qom. (P. 48)
- 42- Hussein Mousavi, Muhammad ibn Abi Talib, 1418 AH: *Consolation of the councils and adornment of the councils (the assassination of Hussein (AS))*, 2 volumes, Islamic Knowledge Institute - Iran; Qom. (Vol. 1, p. 128)
- 43- Hassan Ibn Ali (AS), 11th Imam, 1409 AH: *Tafsir attributed to Imam Al-Hassan Al-Askari (AS)*, 1 volume, School of Imam Al-Mahdi (AS) - Iran; Qom. (P. 523)
- 44- Nouri, Hussein Ibn Muhammad Taqi, 1408 AH: *Mustadrak al-Wasa'il wa Mustanbat al-Masa'il*, 28 volumes, Al-Bayt (AS) Foundation - Qom. (Vol. 4, p. 426)
- 45- Ibn Babawiyah, Mohammad Ibn Ali, 1988: *Translation from Layeh Hazrat al-Faqih*, 6 volumes, published by Saduq - Tehran. (Vol. 6, p. 287)
- 46- Fatal Neyshabouri, Mohammad Ibn Ahmad, 1987: *Rawdah al-Waezin* / translated by Mahdavi Damghani, 1 volume, Ney Publishing - Tehran. (P. 537)